Талят Е. Бєлялов

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК БЮДЖЕТУВАННЯ ТА ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

У статті досліджено взаємозв'язки між бюджетуванням та фінансовим плануванням на підприємствах. Основні поняття охарактеризовано з точки зору різних підходів до розуміння їх сутності. Надано визначення фінансового планування з позиції врахування факторів впливу на нього з боку внутрішнього і зовнішнього середовищ. Охарактеризовано види бюджетування з різних точок зору.

Ключові слова: *фінансове планування; бюджетування; фінансове управління.*
Літ. 19.

Талят Э. Белялов

ВЗАИМОСВЯЗЬ БЮДЖЕТИРОВАНИЯ И ФИНАНСОВОГО ПЛАНИРОВАНИЯ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ ЛЕГКОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ

В статье исследованы взаимосвязи между бюджетированием и финансовым планированием на предприятиях. Основные понятия охарактеризованы с точки зрения различных подходов к пониманию их сущности. Дано определение финансового планирования с позиции учета факторов влияния на него со стороны внутренней и внешней среды. Охарактеризованы виды бюджетирования с разных точек зрения.

Ключевые слова: *финансовое планирование; бюджетирование; финансовое управление.*

Taliat E. Bielialov[1]

THE CORRELATION BETWEEN BUDGETING AND FINANCIAL PLANNING AT LIGHT INDUSTRY ENTERPRISES

This article studies the correlation between budgeting and financial planning at enterprises. Key concepts are described in terms of various approaches to understanding their nature. Financial planning is viewed in the context of its exposure to internal and external environment factors. Budgeting types are described from different points of view.

Keywords: *financial planning; budgeting; financial management.*

Постановка проблеми. Легка промисловість в Україні є тією галуззю економіки, що гостро реагує на зміни кон'юнктури національного та світових ринків, проте проблема здійснення ефективного управління в динамічних економічних умовах актуальна для кожного підприємства, незалежно від галузі та масштабів його діяльності. Останнім часом популярності набувають рекомендації щодо ефективного управління підприємством із застосуванням бюджетування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання бюджетування та фінансового планування досліджено в багатьох наукових працях сучасних українських та зарубіжних вчених і фахівців-практиків. Зокрема, теоретичні основи бюджетування та механізм його здійснення детально розглянуті в роботах С.В. Додонова [6], С.В. Поліщук [10], О.О. Терещенка [13], О.В. Яковенко [17] та багатьох інших. Особливості організації системи бюджетів підприємств лег-

[1] Kyiv National University of Technology and Design, Ukraine.

© Талят Е. Бєлялов, 2015

кої промисловості розглядає, зокрема С.О. Джелейко [5]. Серед зарубіжних авторів доцільно відмітити Ю. Брігхема [18] та Д. Брімсона [19].

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Бюджетування і фінансове планування більшість дослідників розглядають з точки зору різних підходів: системного, структурного, функціонального та процесного – здійснюючи їх поєднання. Іноді терміном «бюджетування» фактично підмінюють суміжні поняття, зокрема в окремих випадках поняття «бюджетування» зводять до оперативного фінансового планування. Відповідно, необхідним є розмежування та виявлення взаємозв'язків між бюджетуванням та фінансовим плануванням на підприємствах з метою побудови оптимальної системи здійснення всіх функцій менеджменту для забезпечення максимізації ефективності діяльності підприємств легкої промисловості України.

Метою дослідження є встановлення взаємозв'язків між бюджетуванням та фінансовим плануванням на підприємствах легкої промисловості.

Основні результати дослідження. З позиції процесного підходу «під бюджетуванням розуміється процес складання генерального бюджету як сукупності взаємопов'язаних функціональних (тобто операційних і фінансових) бюджетів, що дозволяють описати і структурувати діяльність фірми в майбутньому періоді (зазвичай мається на увазі рік) в контексті досягнення поставлених цілей» [7]. З точки зору системного підходу визначення бюджетування є набагато ширшим: «Бюджетування – розподілена система погодженого управління діяльністю підрозділів підприємства» [11, *8*]. В англомовній літературі процес складання фінансових планів називають бюджетуванням, а сам фінансовий план називають бюджетом. Російські науковці, зокрема О.С. Стоянова трактує бюджет як: «кількісне втілення плану, що характеризує доходи і витрати на певний період, і капітал, який необхідно привернути для досягнення заданих планом цілей» [14], що вказує на тісний взаємозв'язок між бюджетуванням та фінансовим плануванням. Дану точку зору поділяє І.А. Бланк, який визначає бюджет як «оперативний фінансовий план короткострокового періоду, що розробляється зазвичай в рамках до одного року, відображає витрати і надходження фінансових коштів в процесі здійснення конкретних видів господарської діяльності» [2]. Отже, сутність бюджетування досить часто визначають із використанням терміну «планування».

Головною метою фінансового планування, на думку А. Веремєєва, є балансування витрат в майбутньому періоді і можливостей підприємства. Фінансове планування на його думку «покликано забезпечити фінансовими ресурсами підприємницький план: порівняти витрати, що намічаються з реальними можливостями, і в результаті коригування досягти матеріально-фінансової збалансованості» [4, *45*].

Балансування витрат і доходів є, безумовно, важливим, але вирішує питання вибору шляхів розвитку підприємства. Питання це частково вирішується І. Бланком, який вказує, що фінансове планування має сприяти «забезпеченню розвитку підприємства необхідними фінансовими ресурсами і підвищенню ефективності його фінансової діяльності в майбутньому періоді» [1, *99*]. За такого визначення стає зрозуміло, що фінансове планування має бути побудовано так, щоб кінцевою метою стало підвищення ефективності фінан-

сової діяльності. Проте за такого визначення головної мети дискусійним є питання ефективності діяльності підприємства. Адже ефективність може розглядатися і в плані максимізації прибутку, і в плані росту ринкової вартості підприємства, захоплення ринку тощо.

Фінансове планування має орієнтуватися на ринкову кон'юнктуру, враховувати ймовірність настання певних подій і водночас на розроблення моделі поведінки підприємства за зміни ситуації з матеріальними, трудовими та фінансовими ресурсами. Відповідно процес фінансового планування повинен втілювати мету маркетингової діяльності промислового підприємства. Такої думки щодо визначення фінансового планування дотримується А.М. Поддєрьогін, який вважає, що «фінансове планування — це процес визначення обсягу фінансових ресурсів за джерелами формування і напрямками їх цільового використання згідно з виробничими та маркетинговими показниками підприємства у плановому періоді» [15, *329*].

Подібної думки дотримується також І. Бланк, який вказує на необхідність підвищення ефективності фінансової діяльності в майбутньому: «фінансове планування являє собою процес розробки системи фінансових планів і планових (нормативних) показників по забезпеченню розвитку підприємства необхідними фінансовими ресурсами і підвищенню ефективності його фінансової діяльності в майбутньому періоді» [1, *99*].

Водночас наука і практика доводять, що бюджетування – це елемент менеджменту, орієнтований на управління організацією, призначений для оптимального розподілу ресурсів господарюючого суб'єкта в часі [6, *100*]. На думку О.О. Терещенка, бюджетування як управлінська технологія має три складові: «технологію бюджетування, організацію процесу бюджетування, використання інформаційних технологій» [13].

Підтримуємо позицію, що як різницю, так і взаємозв'язок між фінансовим плануванням і бюджетуванням слід визначати, зокрема, з точки зору суб'єктів і об'єктів, оскільки технологія бюджетування відповідно до зарубіжної практики її здійснення базується на визначенні центрів відповідальності на підприємстві. Відповідно, об'єктами бюджетування є центри фінансової відповідальності, на відміну від планів, які можуть бути складені для підприємства або його підрозділу, незалежно від рівня його фінансової відповідальності. Водночас власне результат процесів планування і конкретизується в бюджетах.

Т. Писаренко розуміє бюджетування як основний елемент системи управління підприємства, присутній на етапах планування, контролю й аналізу [9, *304–311*]. Г.О. Партин визначає «бюджетування» як розроблення бюджетів з метою визначення обсягу та складу витрат, забезпечення покриття цих витрат фінансовими ресурсами з різних джерел [8, *50–53*]. А.Ю. Харко характеризує це поняття ширше, стверджуючи, що бюджетування полягає в плануванні діяльності підприємства шляхом розробки системи взаємопов'язаних бюджетів, комплексно орієнтованих на ринкові потреби і покликаних забезпечити стійкий фінансовий стан і поступальний розвиток підприємства відповідно до його головної місії та статутних завдань [16, *87–91*].

С.В. Додонов на основі аналізу підходів до трактування бюджетування у зарубіжній та вітчизняній літератури припускає, що визначення сутності бюджетування залежить від фази (стадії) реалізації власне процесу бюджетування [6, *101*].

Розуміння бюджетування з точки зору системи управління підприємством засновано на реалізації функцій управління, таких як планування, облік, контроль, аналіз, координація, мотивація та організація. Бюджетування забезпечує реалізацію цих функцій через систему формування бюджетів, контролю відхилень від них, координації центрів фінансової відповідальності з метою виконання зведеного бюджету підприємства.

У працях С.О. Джелейко, на основі отриманих результатів дослідження змістовно-сутнісної характеристики терміну «система бюджетів», сформоване дане поняття як сукупність взаємодіючих бюджетів, яка ґрунтується на виробничо-економічних відносинах на рівні організаційно-фінансової структури, направлена на консолідацію показників у вигляді єдиного бюджету, є метою досягнення загальновизначеної мети та регулюється внутрішніми нормативними документами підприємства. Система бюджетів підприємств легкої промисловості складається з наборів операційних та фінансових бюджетів, які об'єднані у головний бюджет. Операційні бюджети підсумовують процеси (придбання, виробництво та реалізацію), фінансові – ідентифікують очікувані фінансові наслідки господарської діяльності, узагальнені в операційних бюджетах [5, *95*].

Враховуючи, що більшість дослідників основною відмінністю бюджетування від фінансового планування вважають центри відповідальності, на системі яких базується власне процес бюджетування, доцільно звернути увагу на вплив основних факторів зовнішнього і внутрішнього середовищ на центри відповідальності, на рівні яких здійснюється процес бюджетування.

Фактично, внутрішнє середовище діяльності підприємства інституційно представлене центрами відповідальності, на рівні яких складаються відповідні бюджети.

Фактори зовнішнього середовища також здійснюють суттєвий вплив на процес бюджетування на підприємстві. Зокрема, фактори середовища діяльності підприємства окремі дослідники пропонують опосередковано враховувати в процесі здійснення ризикоорієнтованого фінансового планування. З погляду ризикоорієнтованості, фінансове планування на підприємстві – це процес розрахунку збалансованих планових показників формування, акумуляції, алокації та ефективного використання фінансових ресурсів із урахуванням впливу сукупності ризиків діяльності і особливостей організаційно-правової форми та розміру підприємства [12].

Погоджуючись із даним визначенням, і базуючись на ньому, вважаємо за доцільне уточнити його в аспекті врахування впливу факторів середовища на процеси бюджетування та фінансового планування на підприємстві. З нашої точки зору, фінансове планування на підприємстві – це процес побудови системи планів шляхом розрахунку збалансованих показників формування та ефективного використання фінансових ресурсів із урахуванням впливу сукупності факторів внутрішнього та зовнішнього середовищ підприємств.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, можемо констатувати, що між бюджетуванням та фінансовим плануванням існує тісний взаємозв'язок, проте ці поняття не є ідентичними, тому для практики підприємств, зокрема легкої промисловості, недоцільним є застосування лише фінансового планування. В процесі дослідження уточнено визначення фінансового планування з позиції необхідності обов'язкового врахування факторів прямого і непрямого впливу внутрішнього і зовнішнього середовищ діяльності підприємства.

Можемо також зробити висновок, що бюджетування, з нашої точки зору, необхідно розуміти в широкому та вузькому значеннях, підходячи до визначення з позицій системно-функціонального та структурного підходів, що буде зроблено в наступних дослідженнях.

1. *Бланк И.А.* Основы финансового менеджмента. – К.:Ника-Центр, 1999. – Т. 1. – 592 с.
2. *Бланк И.А.* Финансовый менеджмент. – 2-е изд., перераб. и доп. – К.: Эльга, Ника-Центр, 2004. – 656 с.
3. *Бригхем Ю., Гапенски Л.* Финансовый менеджмент: Полный курс: В 2-х т. / Пер. с англ. под ред. В.В. Ковалева. – СПб.: Институт «Экономическая школа», 2004. – Т. 1. – 669 с.
4. *Веремеев А.П.* Современное финансовое планирование. Теория и практика. – М.:Финансы и кредит, 2000. – 286 с.
5. *Джелейко С.О.* Особливості організації системи бюджетів підприємств легкої промисловості // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії.– Серія: Економічні науки.– 2012. – Вип. 2(5), Т. 2. – С. 91–98.
6. *Додонов С.В.* Ретроспективний аналіз теоретичного визначення «бюджетування» // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії.– Серія: Економічні науки.– 2012.– Вип. 2 (5), Т. 2. – С. 98–104.
7. *Ковалев В.В.* Финансовый менеджмент: теория и практика. – М.: ТК Велби; Проспект, 2008. – 404 с.
8. *Партин Г.О.* Бюджетування в системі управління витратами підприємства // Фінанси Україною.– 2003.– №5. – С. 50–53.
9. *Писаренко Т.* Бюджетування як основа ефективного управління підприємством // Економіка і ринок: облік, аналіз, контроль.– 2007.– №16. – С. 304–311.
10. *Поліщук С.В.* Сутнісний аспект та аналіз підходів до організації бюджетування // Інноваційна економіка.– 2013.– №8. – С. 331–338.
11. *Попова Л.В., Константинов В.А.* Бюджетирование на микро- и макроуровне: Учеб. пособие. – М.: Дело и сервис, 2009. – 288 с.
12. *Радзівілл В.Ю.* Ризикоорієнтоване фінансове планування на підприємствах: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.08 / ДУ «Ін-т економіки та прогнозування НАН України». – К., 2012. – 22 с.
13. *Терещенко О.О.* Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2003. – 554 с.
14. Финансовый менеджмент / Е.С. Стоянова и др.; Под ред. Е.С. Стояновой. – 5-е изд., перераб. и доп. – М.: Перспектива, 2003. – 656 с.
15. Фінанси підприємств: Підручник / А.М. Поддєрьогін, М.Д. Білик, Л.Д. Буряк та ін.; Кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін. – 7-ме вид., без змін. – К.: КНЕУ, 2008. – 552 с.
16. *Харко А.Ю.* Бюджетування в процесі управління підприємства // Фінанси України.– 2001.– №9. – С. 82–91.
17. *Яковенко О.В.* Механізм бюджетування на підприємстві: складові та фактори впливу // Фінансова система України: Збірник наук. праць Національного університету «Острозька академія».– 2010.– Вип. 15. – С. 241–247
18. *Brigham, E.F., Houston, J.F.* (2012). Fundamentals of Financial Management. 13th ed. // www.cengagebrain.com.au.
19. *Brimson, J.A., Antos, J.* (1999). Driving Value Using Activity-Based Budgeting. New York, NY: Wiley. 288 p.

Стаття надійшла до редакції 12.05.2015.